

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA KO'RGAZMALILIKDAN FOYDALANISH

Po'latova Qunduz Asad qizi

Ro'ziqulov Sanjar Bekmurotovich

Navoiy viloyati Navbahor tumani

5- umumiy o'rta ta'lim maktabi

Tasviriy san'at va chizmachilik fani o'qituvchilari

Annotatsiya: *Maktablarda tasviriy san'at darslarida o'quvchilarni tasviriy san'at faniga bo'lgan qiziqishini orttirishda ko'rgazmalilikdan unumli foydalanish xususida fikr yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *ko'rgazmalilik, tasviriy san'at, o'yin, musobaqa, badiiy asarlar*

Tasviriy san'at darslarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan bolalarni fanga bo'lgan qiziqishlarini shakillantirish va doimiy ravishda uni oshirib borishga bog'liq. Fanga qiziqishi bo'lmagan boladan yahshi natija kutib bo'lmaydi. Shuningdek o'quvchi darsdan birorta natijani ongli ravishda olganida hamda unga ega bo'lishga ishonch hosil qilgandagina fanga qiziqish paydo bo'ladi.

Tasviriy san'atda o'quvchilarning qiziqishlarini oshirishning bir qator yo'llari mavjud:

- san'atning mohiyatini bolalar ongiga sindirish;
- mashhur san'at namoyondalarining hayoti va ijodi yuzasidan suhbatlar o'tkazish filmlar namoyish etish albomlar tayyorlash;
- ozgina bo'lasada bolalarni erishgan yutuqlarini qayd qilish va rag'batlantirish ularning ibrotomus ishlarini sinfdagi barcha o'quvchilarga namoyon etish;
- qiziqarli bo'gan san'at asarlari haqida suhbat va murozalar o'tkazish;
- muvafaqiyatga erishgan o'quvchilarining ishlaridan ko'gazmalar tashkil etish, ularni ishlarini tuman, shahar, viloyat ko'gazmalariga tavsiya etish;
- har bir darsda o'qtuvchi bolalarga yangi bilim, tushuncha va malakalar berishi;
- tasviriy san'at darslarini o'yin, musobaqa tarzida tashkil etishi {viktorina krasvord, chaynvord yechish };
- bolalarning tasviriy ijodi uchun ko'proq ularni qiziqtirgan mavzularni tavsiya etish. Ayniqsa ertaklar hikoyalar multiplikatsiyalar filmlar asosida dengiz tubiga va boshqa planitalarga xayoliy sayohat mavzularida rasm chizdirish;
- bolalarni yirik muzey va ko'rgazmalarga olib borish;
- mashhur san'atkorlar bilan uchrashuvlar o'tkazish va boshqalar.

O'quvchilarni tasviriy san'atga bo'lgan qiziqishini oshirishda ko'rgazmali materiallardan keng foydalanish ham katta samara beradi. Bunda san'at asarlari reproduksiyalarni ko'rsatish o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini yanda orttiradi. Reproduksiyalarni bolalarga shunchaki ko'rsatish, uning mazmunini tahlil qilish bilan

chegaralanib qolmay asarning yaratilish tarixi, asar haqida yirik olim rassomlarni aytgan fikirlarini o`quvchilarga yetkazish muhimdir. Avvalo ko`rsatiladigan asarlar o`z mazmunini va yaratilish tarixiga ko`ra qiziqarli bo`lishi maqsadga muvofiqdir. Masalan badiiy asarlar qatoriga I.Repinning "Ivan Grozniy va uning o`g`li Ivan", N.Genning "Pyotr I shahzoda Aleksey Petrovichni so`roq qilmoqda", V.Perovning "Ovchilar manzilgohda", Leonardo Do Vinchining "Mona Liza. Jakonda" asarlarini ko`rsatib ular haqida kengroq tushunchalar berish maqsadga muvofiqdir.

Ma'lumki, barcha tasviriy san`at darslarida ko`gazmali qurollar ishlatiladi. Albatta, o`quv predmetining ko`rgazmali qurollarsiz tassavur etib bo`lmaydi. Shuningdek tasviriy san`at darslarida ko`rgazmalilik turlari ham nihoyatda turli-tumandir. Xususan natura uchun shuningdek tushuntirish uchun mo`ljallangan tabiiy va suniiy materiallar chizish va yasash usullari va bosqichlarini ko`rsatuvchi ko`rgazmali tablitsalar shular jumlasiga kiradi. Ayniqsa:

1. Tabiat maxsulotlaridan –daraxt ,gul,bargcha, shoxcha rasmlari.
2. Hayvonot olamidanda- kapalak, ninachi, qo`ng`zlar, burgutlar, it, bo`ri, quyon, turna va boshqa rasmlar .
- 3.Turmushda qo`llaniladigan buyumlar- oshxona va sport buyumlari, mehnat qurollari va boshqalar
- 4.Transport vositalari- harbiy texnika, sport texnikasi rasmlari
- 5.Odam va hayvonlarni turli tomondan ko`rinishlarini , ranglari, shakllarini, hamda perspektiv qisqarishini tasvirlovchi rasmlar
6. Odam va narsalarni chizish bosqichlarini ko`rsatuvchi rasmlar

Bunday ko`rgazmalar namoyish etilganda sinfdagi barcha o`quvchilarga yaxshi ko`rinadigan o`lchovda tasvirlanishi lozim .Bu rasmlar o`z xarakteriga ko`ra rangli yoki oq-qora bo`lishi mumkin.

Ko`rgazmali qurollar nafaqat rasmi, balki turli materiallardan { karton, yog`och, sim, loy, tabiiy va badiiy materiallar} yasalgan bo`lishi mumkin. Ular tasviriy san`at nazariyasiga{ kompozitsiya perspektiva ,rangshunoslik, yorug` soya}, uning qonuniyatlarini ko`rsatuvchi modellar bo`ladi.Bu ko`rgazmali qurollar avval eskiz yoki kichik o`lchovdagi nusxa tarzida tayyorlanadi. U o`qituvchi tasdig`idan o`tgandan so`ng katta o`lchovda ishlanadi. Har bir tayyorlangan ko`rgazmaga o`quvchi qisqacha tushuntirish xati yozadi. Unda ko`rgazmadan foydalanishga oid metodik ko`rsatmalar namoyish vaqti va bosqichlari ko`rsatiladi.

Ko`rgazmali qurollarni o`quvchilar tomonidan tayyorlanadigan darsga doir konspekt va metodik ishlanmalar bilan bog`liq holda amalgam oshirish maqsadga muvofiqdir.Lekin ko`rgazmali qurol dars ishlanmasi bilan bog`liq bo`lmasligi ham mumkin.

O`quvchilarni tasviriy san`atga bo`lgan qiziqishlarini orttirishda shuningdek turli ko`rgazmalar ham tashkil etish lozim.Ko`rgazma orqali maktabda tasviriy san`at sohasida olib borilayotgan ishlarga baxo berish mumkin bo`ladi.Shuningdek ko`rgazma

olib borayotgan ishlar yakuni sifatidagina ahamiyatli bo`lib qolmay, balki kelgusi ishlarda ham muhim rol o`ynaydi. Ko`rgazmaning natijalari o`qituvchini kelgusida kamchiliklarni bartaraf etishda olib borilgan ishlarni yanada takomillashtirishga imkon beradi.

Amaliyotda ko`rgazmaning ikki xil shakli uchraydi .

1.O`quvchilarning ijodiy ishlaridan tashkil etiladigan ko`rgazmalar

2.Mashhur tasviriy va amaliy san`at ustalari asarlarining asl nusxalari yoki ularning reprodüksialaridan tashkil etiladigan ko`rgazmalar.

O`quvchilarning ijodiy ishlaridan tashkil etiladigan ko`rgazmalarining shakllarini hoyatda turli- tuman bo`ladi. Xususan:

1.Sinf ko`rgazmasi.Alohida sinf o`quvchilarining eng yaxshi ishlaridan tanlab olish orqali tashkil etiladi

2.Maktab ko`rgazmasi.Maktab o`quvchilarining eng yaxshi ishlarini tanlab olish orqali yaratiladi.

3.Shaxsiy ko`rgazma. Soha bo`yicha katta yutuqlarga erishgan o`quvchining faoliyatiga doir bo`ladi.

Ko`rgazmalilik prinsipi tasviriy san`atni o`qitishda borliqdagi narsa va hodisalarning mohiyatini bilishga uning harakterli xususiyatlari va qonuniyatlarini o`rganishga ko`maklashadi.

Ko`rgazmalilik tasviriy san`at darskarida boshqa o`quv predmetlaridagidek yordamchi emas balki o`quvchilarda tushuncha va tassavurlar hosil qiluvchi asosiy materialdir.

Naturaning o`ziga qarab rasm chizish darslarida uni naturasiz tassavur etib bo`lmaydi .Bu o`rinda tasviriy san`at darslarida ko`rgazmalilik prinsiplarining roli juda katta .

Darslar uchun ko`rgazmali qurollar tayyorlash va tanlashda ularga quyidagicha talablar qo`yiladi :

1.Darsning maqsad va vazifalariga mosligi.

2.O`quvchilarning yosh xususiyatiga mosligi

3.Ko`rgazmaning aniqligi , tushunarli bo`lishi

4.Tasvirning sifatli bo`lishi

5.Ko`rgazmalar o`zining rang- barangligi bilan o`quvchilarda zavq va qiziqish uyg`otish

6.Estetik talablarga mosligi

Tasviriy ko`rgazmali qurollarga ,pedagogik rasmlar fotografiya ,geometric gipsli shakllar va boshqa sun`iy usul bilan tayyorlangan tasviriy vositalar kiradi. Sanab o`tilgan ko`rgazmali qurollar quyidagicha guruhlanadi;

1.Mehnat va turmush buyumlari ular geometrik shakllar, sabzovotlar, mevalar, qushlar, hayvonlar, gullar va o`simliklar, amaliy san`at buyumlari.

2. Buyumlarning tuzilishi, pers peleti va qonunlari, yorug`-soya, rangshunoslik, dikarativ stilizatsiyiga doir geometrik shakldagi simdan yasalgan modellar vidioiskatel va boshqa ko`rgazmalar.

3. Rasmlar va tablitsalar unda rasm va naqsh chizishdagi ketma-ketlik, atrof-muhitning perspektiv ko`rinishlari amaliy san`at asarlarining tasvirlari.

4. Rassomlar asarlarining reprodüksiyalari, amaliy san`at asarlarining tasvirlari. Bunday ko`rgazmali qurollar yordamida yorug`-soya va rangshunoslik kompozitsiyalari qonunlari tushuntiriladi.

5. Bolalarga naturani chizishda ketma-ketlikni, har-xil ekspansatlar bilan ishlash uslubini, buyumlarning qurilishi, tasvirlanayotgan predmetlar va obektlarning fazoviy holatini ko`rsatuvchi pedogogik rasmlar va boshqalar.

6. Namoyish qilinadigan ko`rgazmali qurollar {diapozitivlar, diafilmlar, slaydlar, kinofilmlar}. Bular orqali o`quvchilar turli rasmlar, xalq amaliy san`at ustalari bilan tasviriy san`at asarlarini yaratish texnikasi va texnologiya bilan tanishadilar.

Ko`rgazmali qurollardan foydalanish masalalari o`qituvchining nutqi bilan ham bo`liqdir. Nutq va ko`rgazmalilikning uyg`unligi ikki jihatdan foydali bo`lishi ikki joyda ko`rinadi. Chunonchi, birinchidan, o`qituvchining nutqi ko`rgazmalilikka ko`maklashsa, ikkinchidan ko`rgazmalilik o`qituvchi nutqiga ko`maklashadi.

Tasviriy san`atni o`qitiishda, ayniqsa narsaning o`ziga qarab rasm ishlash va san`atshunoslik asoslari darslarida ikkinchi yo`l ko`proq bo`lib shu yo`l qo`llaniladi.

Agar ko`rgazmalilikning birinchi yo`li bilim qonun tushunchalarni o`zlashtirishga yordam bersa, ikkinchi yo`li pedagogga bu qonun-qoidalarni, atrof muhitdagi hodisalarni isbotlashda o`qituvchiga ko`maklashadi, o`qituvchining so`zi sinfda zaruriy muhit hosil qilishda o`qituvchilarning ijodiy faoliyatini oshirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun o`qituvchining nutqi ravon tushinarli va ma`noli bo`lishi lozim.

Shundagina o`qituvchi oldiga qo`yilgan vazifani a`lo darajada bajara olgan bo`ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Boymetov. B Tolipov N "Maktabda tasviriy san`at to`garagi" Tosh 1995
2. Komenskiy Ya A "Velikaya didaktika" Izobr ped soch Moskva :Uchpedgiz 1995
3. Leonar do Dovichchi "Kniga o jivopisi"- Moskva 1934
4. Oydinov N. "Rassom o`qituvchilar tayyorlash muammolari"- Tosh o`qit 1997